تهیه کننده : دکتر شفیعی

درس اول: تاریخ‌نگاری و منابع دوران معاصر

تاریخ‌نگاری سنتی و میراث تاریخ

❖ برجسته‌ترین ویژگی‌های تاریخ‌نگاری سنتی:

ـ ثبت وقایع شاهان و امور آن‌ها

ـ تألیف آثار خود با خصوصیات ادبی

ـ تملّق و مدح شاهان

ـ کاتب دربار بودند تا مورخ حقیقت

ـ سبک نگارش سخت و عدم تحلیل و تفسیر

۲ـ تاریخ نگاری جدید

❖ زمینه‌های پیدایش تاریخ‌نگاری جدید:

۱- جنگ‌های ایران و روسیه در دوران پادشاهی فتحعلی‌شاه قاجار

۲- توجه زمامداران و نخبگان ایران به دنیای غرب و مقایسه وضعیت ایران و وضعیت غرب، و درک علل پیشرفت جوامع غربی و عقب ماندگی ایران

۳- ترجمه آثار اروپایی از زمان عباس‌میرزا (ولیعهد فتحعلی شاه)

۴- تأسیس مدرسه دارالفنون و ایجاد دارالطباعه دولتی و دارالترجمه همایونی در زمان ناصرالدین‌شاه توسط محمدحسن‌خان اعتمادالسلطنه، از مورخان مشهور عصر قاجار.

۵- گسترش فعالیت علمی شرق شناسان،

❖ تأثیر تأسیس دارالترجمه همایونی بر تاریخ‌نگاری دوره قاجار: - دی‌ماه ۹۷

ترجمه آثار فراوانی به فارسی ازجمله نوشته‌های تاریخی از زبان‌های اروپایی به زبان فارسی و تأثیر بسزایی در آشنایی نویسندگان و مورخان ایرانی با بینش و روش مورخان اروپایی.

❖ نتیجه گسترش فعالیت‌های علمی شرق شناسان:

- رمزگشایی کتیبه های بیستون و طاق بستان

- به دست آمدن اطلاعات جدید درباره تاریخ ایران

❖ نتیجه گسترش فعالیت‌های باستان‌سناسی در ایران: (خرداد ۱۴۰۳)

- منابع نوینی را پیش روی مورخان قرارداد.

- زمینه تحولی عمیق و . اساسی را در تاریخ‌نگاری فراهم آورد.

ب) انتقاد به تاریخ‌نویسی سنتی

❖ منتقدان به تاریخ نویسی سنتی: ص۵-خرداد و شهریور ۹۸ رشته معارف - دی‌ماه ۱۴۰۱- شهریور ۱۴۰۱ - خرداد ۱۴۰۱- خرداد ۱۴۰۲

❖ خاوری شیرازی: (خرداد و شهریور ۹۸ رشته معارف - دی‌ماه ۱۴۰۱- خرداد و شهریور ۱۴۰۱)

نویسنده کتاب تاریخ ذوالقرنین - از پیشگامان انتقاد به تملق و متکلّف‌نویسی - علاقمند به حقیقت‌نویسی و مختصرنویسی و نکوهش تملق‌گویی .

در مورد تملق‌گویی نوشته است: «تاریخ‌نگار را هم لازم است که راست‌گفتاری پیشه کند ... فرشته را دیو نخواند و دیو را فرشته نداند.»

❖ میرزا محمدجعفر خورموجی: (خرداد ۱۴۰۴)

مورخ دوره ناصرالدین‌شاه-مؤلف کتاب حقایق‌الاخبار ناصری- از منتقدان تملق‌گویی - نخستین فرد بازتاب دهنده واقعیت قتل امیرکبیر

❖ محمدحسن‌خان اعتمادالسلطنه: (خرداد ۹۸) (دی‌ماه ۱۴۰۱ - خرداد ۱۴۰۲)

نویسنده کتاب صدرالتواریخ - ستایش امیرکبیر - تاریخ‌نویس درباری - وی گام‌های بلندی در حوزه تاریخ‌نویسی عصر قاجار برداشت

❖ میرزا فتحعلی‌خان آخوندزاده : (خرداد ۱۴۰۴)

مورخ قاجار(فتحعلی‌شاه تا ناصری)- رساله ایراد - مورخ نبود اما تاریخ‌نویسی سنتی را به شیوه علمی نقد کرد- انتقاد از شیوه تاریخ‌نویسی رضاقلی‌خان هدایت در رساله ایراد به دلیل استفاده او از شعر در بیان رویدادها و به کار بردن الفاظ مصنوع ادبی (خرداد ۱۴۰۲)

د) بینش تاریخ‌نگاری جدید

@DaneshSad

تهیه کننده : دکتر شفیعی

❖ روش و اساس کار تاریخ‌نویسان و پژوهشگران در تاریخ‌نگاری جدید(روش های ارزیابی رویدادهای تاریخی توسط پژوهشگران تاریخ معاصر): (خرداد ۱۴۰۳ -خرداد ۱۴۰۴)

۱ـ ارزیابی رویدادهای تاریخی با استفاده از روش تحقیق علمی

۲ـ بهره‌برداری از منابع و اسناد و مدارک معتبر و گزینش و نقد آنها

۳ـ استفاده از زبان ساده و به دور از تکلف برای بیان یافته‌های علمی

۴ـ استفاده از نتایج تحقیقات علومی چون باستان‌شناسی، زبان‌شناسی، جغرافیا، جامعه‌شناسی و اسطوره‌شناسی در مطالعه تاریخ

عوامل مؤثر در گسترش و ارتقای روش تاریخ نگاری جدید:

۱- گسترش مدارس جدید

۲- تأسیس دانشگاه و رواج آموزش تاریخ به عنوان یک رشته علمی

۳- ایجاد مراکز تحقیقاتی و نشریات تخصصی در حوزه مطالعات تاریخی

۴- تألیف، ترجمه و نشر کتاب‌ها و مقاله‌های علمی فراوان

بینش تاریخ‌نگاری جدید

❖ تفاوت بینش تاریخ‌نگاری سنتی و معاصر: (خرداد ۱۳۹۹ خارج و – ۱۴۰۱-شهریور ۱۴۰۲- دیماه ۱۴۰۲– خرداد ۱۴۰۴)

اساس کار تاریخ‌نگاری سنتی، بررسی زندگی پادشاهان و شرح فتوحات آنان بود اما در تاریخ‌نویسی نوین، جنبه‌های گوناگون حیات انسانی اعم از سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بررسی می‌شود.

❖ عوامل مؤثر بر دگرگونی بینش مورخان ایرانی: (دیماه ۱۴۰۲ -دی‌ماه ۱۴۰۳)

۱- انقلاب مشروطیت ۲- نفوذ و دخالت کشورهای استعمارگر۳- جنگ‌های جهانی اول و دوم و اشغال ایران۴- جنبش ملی شدن نفت ۵- انقلاب اسلامی.

❖ نویسنده کتاب تاریخ بیداری ایرانیان: (خرداد ۹۸ - دی‌ماه ۱۴۰۱- خرداد و شهریور ۱۴۰۱)

ناظم الاسلام کرمانی. نویسنده این کتاب ضمن توجه به مردم، نقش طبقات اجتماعی مختلف را در انقلاب مشروطیت نشان داده است.

گونه‌های منابع تاریخی در دوره معاصر

انواع کتاب‌های تاریخی

❖ انواع کتاب‌های تاریخی

۱- مورخان ایرانی با دو رویکرد سنتی و جدید کتاب‌های متعددی در موضوع تاریخ نوشته‌اند؛ (شهریور ۱۴۰۴)

۲- در دوره قاجار چند تن از اروپاییان که اغلب مدتی را در ایران به سر برده بودند، کتاب‌هایی درباره تاریخ ایران نوشتند.

سفرنامه

❖ سفرنامه‌ها:

❖ از ناصرالدین‌شاه و مظفرالدین‌شاه سفرنامه‌های متعددی به‌جامانده است.

❖ انواع سفرنامه‌های عصر قاجار:

۱- نوشتن سفرنامه توسط برخی از مقام‌ها و رجال سیاسی، فرهنگی و اقتصادی دوره قاجار .

۲- نوشتن خاطرات در قالب سفرنامه توسط سفرا، مأموران، بازرگانان وجهان‌گردان خارجی

نشریات

❖ نشریات:

نشریه (روزنامه) به‌عنوان رسانه گروهی، یکی از ابداعات تأثیرگذار تمدن جدید غربی بود که در دوره قاجار به ایران راه یافت.

❖ اولین روزنامه ایران در دورهٔ قاجار:(دی ۹۹)

اولین روزنامه ایران را میرزا صالح شیرازی، یکی در از دانشجویان اعزامی به انگلستان با عنوان کاغذ اخبار تهران منتشر کرد.

❖ مقایسه روزنامه نگاری در دورهٔ قاجار پیش از مشروطه با مشروطه پس از وقوع انقلاب مشروطه: (شهریور ۹۹)

@DaneshSad

در دوران پیش از مشروطه به دلیل ماهیت استبدادی حکومت قاجار و نبود آزادی بیان، برخی از روزنامه‌نگاران در خارج از کشور اقدام به چاپ روزنامه‌هایی به زبان فارسی کردند و نسخه‌هایی از آنها به صورت مخفیانه به داخل ایران می رسید.

❖ نکته مهم:

نشریات از طریق آگاهی‌بخشی عمومی، تأثیرات فکری، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی زیادی بر جامعه ایرانی گذاشتند.

❖ هدف امیرکبیر از انتشار روزنامه: (شهریور ۱۴۰۳)

با هدف رشد آگاهی‌های سیاسی و اجتماعی مردم و توسعه فکری و فرهنگی جامعه،

❖ روزنامه امیرکبیر:

روزنامه وقایع اتفاقیه که بعداً به روزنامه دولت علیه ایران تغییر نام داد.

❖ علل نشر روزنامه‌هایی به زبان فارسی در خارج از کشور در دوره‌ی قاجار: (دی‌ماه۹۹ – شهریور ۱۴۰۱)

۱- به دلیل ماهیت استبدادی حکومت قاجار ۲- نبود آزادی بیان

❖ نکته مهم:

پس از پیروزی انقلاب مشروطه، نشریات رشد سریعی پیدا کردند.

❖ علت اهمیت نشریات قدیمی برای مورخان: (خرداد ۱۴۰۲)

بسیاری از احزاب و گروه‌های سیاسی، اجتماعی و مذهبی نشریات مخصوص به خود را منتشر کرده‌اند و پژوهش‌گران با مراجعه به این منابع سودمند می‌توانند دیدگاه‌ها و مواضع آنان را بررسی کنند.

اسناد و منابع آرشیوی

❖ اسناد تاریخی: ص۱۳

❖ شامل کلیه مکاتبات حکومتی، فرمان‌ها، معاهدات سیاسی، نامه‌های شخصی و اداری، اسناد مالی و قضایی، گزارش‌های اقتصادی، فرهنگی، نظامی و حقوقی می‌شوند.

❖ آرشیو:ص۱۳

❖ محلی برای نگهداری، حفاظت، مرمت، طبقه‌بندی و آماده‌سازی آن‌ها و استفاده محققان ایجادشده است که به آن آرشیو گفته می‌شود.

❖ آرشیو ملی هر کشور ص۱۳ - خرداد ۹۹

❖ محل نگهداری اسناد و مدارک با ارزش هر کشور

ت) تاریخ شفاهی (Oral History)

تعریف تاریخ شفاهی:

یک روش پژوهشی تاریخی برنامه‌ریزی شده برای جمع‌آوری و نگه‌داری اطلاعات تاریخی از حافظه افرادی است که خود در وقایعی شرکت داشته‌اند یا از نزدیک شاهد آن وقایع بوده‌اند.

تفاوت‌های تاریخ شفاهی و خاطرات:

۱- در خاطره‌نویسی یا خاطره‌نگاری، فقط گوینده یا نویسنده نقش‌آفرین است ولی در تاریخ شفاهی به‌دلیل حضور مصاحبه‌گر و طرح پرسش‌های آگاهانه، نقش‌آفرینی دوسویه صورت می‌گیرد و روایت و متن تولید شده حاصل گفت‌وگوی مصاحبه‌گر با مصاحبه‌شونده است

۲- منتشر کنندگان خاطره‌ها صاحب مقام بوده و کارهای مهمی برعهده داشته‌اند اما تاریخ شفاهی می‌تواند دربردارنده اطلاعات مردم عادی از هر طبقه اجتماعی نیز باشد

۳- در خاطرات تنها موضوعات مورد علاقه نگارنده و افرادی که در اطراف وی بوده اند مورد توجه است اما در تاریخ شفاهی همه مسایل از قبیل زندگی، کار، فرهنگ، داد و ستد، آداب و رسوم و ... مهم است.

@DaneshSad